

Asia: VN/16832/2024

Hallituksen esitys rikoslain 16 luvun muuttamiseksi (sinivilkkusabotaasi)

Lausunnonantajan lausunto

Voitte kirjoittaa lausuntonne alla olevaan tekstikenttään

Aluksi

Poliisin, pelastustoimen ja ensihoidon häiriöttömän toiminnan suojaaminen on kannatettava tavoite. Toisaalta pohdintaa aiheuttaa se, missä määrin ehdotetuille kriminalisoinneille on tosiasiallista tarvetta. Sinivilkkusabotaasiksi kuvattu ilmiö ei vaikuta Suomessa sellaiselta ongelmalta, johon ei voitaisi tehokkaasti puuttua jo voimassa olevalla rikoslainsäädännöllä. Tulkintani mukaan myös hallituksen esityksen luonnoksen henki on se, ettei uudelle säätelylle ole ehdotonta tarvetta. Samalla on katsottu, että jo voimassa olevaan säätelyyn tyytyminen olisi hallitusohjelman vastaista, koska hallitusohjelman mukaan rikoslainsäädännöllisesti on estettävä sinivilkkusabotaasia ja vahvistetta ensihoitotehtäviä hoitavien henkilöiden suojaa (katso esimerkiksi luonnoksen sivu 33).

Koska ehdotus todennäköisesti etenee lainsäädäntöprosessissa, nostan esille neljä näkökulmaa, jotka nähdäkseni on perusteltua ottaa soveltuvien osien huomioon asian jatkovalmistelussa. Huomioni ovat osin samoja, jotka ovat nousseet esille muidenkin tahojen lausunnoissa.

Lainkonkurrenssi

Luonnoksen mukaan ehdotetut säännökset suojaisivat poliisi- ja hälytystoimintaa. Luonnosta on mahdollista lukea myös niin, että ehdotettujen kriminalisointien suojeluobjektina (oikeushyvinä) olisivat lisäksi (ainakin) henki ja terveys sekä omaisuus. Koska ehdotetut tunnusmerkit ovat varsin pitkälti päällekkäisiä jo voimassa olevan säätelyn kanssa, olisi tärkeää täsmentää, mikä on nimenomaan nyt ehdotetun kriminalisoinnin suojeluobjekti. Jokaista oikeuskäytännössä mahdollisesti eteen tulevaa ongelmaa ei voitane estää poliisi- tai hälytystoiminnan vaikeuttamisen

tunnusmerkistöön (RL 16:3a) ehdotetulla toissijaisuuslausekkeella. Tähän liittyen voidaan esittää myös seuraava yksittäinen huomio.

Ehdotettu säännös (RL 16:3a) kattaisi luonnoksen mukaan myös pahoinpitelyrikokset (luonnoksen sivu 46). Tämä perustunee nimenomaan ehdotettuun toissijaisuuslausekkeeseen, jonka mukaan teosta tuomitaan ”– – jollei teosta muualla laissa säädetä ankarampaa rangaistusta”. Tämä lähtökohta on sinänsä looginen, mutta käsittääkseni oikeuskäytännössä pahoinpitely ei ole sisältynyt virkamiehen väkivaltaiseen vastustamiseen (jo voimassa oleva RL 16:1). Eli tekijä on voitu tuomita virkamiehen väkivaltaisesta vastustamisesta (suojeluobjektina pääasiassa valtiovallan auktoriteetti) sekä sen lisäksi virkamieheen kohdistuneesta pahoinpitelystä (suojeluobjektina terveys). Onko esimerkiksi tarkoituksenmukaista, että tulevaisuudessa poliisiin väkivaltaa kohdistanut tekijä voitaisiin tuomita myös pahoinpitelystä riippuen siitä, allokoidaanko teko ensisijaisesti virkamiehen väkivaltaiseksi vastustamiseksi vai poliisi- tai hälytystoiminnan vaikeuttamiseksi?

Asianomistaja

En havainnut, että hallituksen esityksen luonnoksessa olisi tarkasteltu lainkaan sitä, kuka voisi (jos voisi, ja jos voisi, niin minkälaisissa tilanteissa) olla ehdotetun tunnusmerkistön (RL 16:3a) mukaisen rikoksen asianomistaja. Luonnoksessa todetaan esimerkiksi, että ”Poliisi- tai hälytystoiminnan vaikeuttamisessa uhkauksen vakavuuden ja intensiivisyyden tulisi olla huomionarvoinen, mutta sille ei asetettaisi yhtä korkeita vaatimuksia kuin laittoman uhkauksen tunnusmerkistössä.” (esityksen sivu 43). Vaikka uhkaukselta ei edellytettäisi laittoman uhkauksen konkreettisuutta, esimerkiksi uhkaustilanteissa voitaisiin mahdollisesti lähteä siitä, että uhkauksen kohde saisi asianomistajan aseman vaatia esimerkiksi kärsimyskorvauksia. Tämä vastaisi sitä, kuinka virkamiehen väkivaltaisen vastustamisen tunnusmerkistön kohdalla on asiaa tulkittu. Mutta esimerkiksi ehdotetun poliisi- tai hälytystoiminnan haittaamisen (RL 16:3b) kaltaisissa tilanteissa voisi olla hankalaa arvioida, kenelle annetaan (jos annetaan) asianomistajan asema. Nähdäkseni tämäkin ongelma perustuu osin siihen, ettei ehdotettujen kriminalisointien suojeluobjekti tai suojeluobjektit ole aivan selviä.

Lainsäädäntöön ehdotetut rajaukset

Esimerkiksi Suomen suurimmassa kunnassa Inarissa poliisi ja rajavartiolaitos toimivat paitsi samassa rakennuksessa myös varsin läheisessä operatiivisessa yhteistyössä. Poliisi ja rajamies voivat muodostaa yhdessä partioita, rajavartiolaitos voi hoitaa maastoliikenne- ja vesiliikennevalvontaa ja niin edelleen. Luonnoksessa todetaan suoraan, että ”– – silloin, kun poliisi- tai hälytystoiminnassa joudutaan turvautumaan ulkopuolisten apuun tehtävien hoitamisessa, rikosoikeudellinen suoja ulotetaan myös toiminnassa avustaviin tahoihin, joita voivat tilanteesta riippuen olla esimerkiksi viranomaistahot kuten tulli, rajavartiolaitos – –” (luonnoksen sivu 46).

Myös ehdotettujen tunnusmerkistöjen otsikot ja sanamuodot sulkevat selkeästi rikosoikeudellisen suojan ulkopuolelle raja- ja tulliviranomaiset silloin, kun he eivät toimi poliisin aputehtävissä. Konkreettisesti tämä voisi tarkoittaa esimerkiksi sitä, että erilaisissa ongelmatilanteissa (kuten raja-alueilla syntyvissä kahakoissa) poliisitoiminta suojeltaisiin, rajamiehiä ja heidän kalustoaan ei.

Pitäisin perusteltuna, että ehdotettujen tunnusmerkistöjen soveltamisalarajaukset ja niiden hyväksyttävyys (keitä suojellaan, keitä ei) osoitettaisiin hallituksen esityksessä. Nähdäkseni voidaan nimittäin perustellusti esittää, että tietyillä raja- ja hajaseutualueilla myös rajavartioston rooli yleisen järjestyksen ja turvallisuuden ylläpitämisessä on tärkeä (luonnoksessa poliisin erityissuojaa on perusteltu muun ohella sillä, että poliisin toiminta on yleisenä turvallisuusviranomaisena keskeinen).

Poliisin- tai hälytystoiminnan haittaaminen mielenosoituksissa

Ehdotettu rikoslain 16 luvun 3b §:n 2 momentti kuuluu seuraavasti: ”Poliisi- tai hälytystoiminnan haittaamisesta tuomitaan myös se, joka oikeudettomasti muulla tavalla vakavasti haittaa poliisi- tai hälytystoimintaa.”

Luonnoksen perusteluiden mukaan ”Haittaaminen voi luonteeltaan olla aktiivista tai passiivista menettelyä” ja ”Haittaamisesta voi olla kyse myös esimerkiksi silloin, kun henkilö menee hälytysajoneuvon eteen istumaan tai pysäköi auton tällaisen ajoneuvon eteen ja näin ollen toiminnallaan haittaa poliisi- tai hälytystoimintaa” ja ”Muukin häiritsevä menettely, jolla vakavasti haitataan toimintaa, voi täyttää tunnusmerkistön edellytykset”. (luonnokset sivut 48–49).

En havainnut, että kriminalisoitavaksi ehdotettua lievintä tekemuotoa olisi esityksessä tarkasteltu lainkaan kokoontumis- ja yhdistymisvapauden näkökulmasta. Esimerkiksi paljon julkisuutta saaneet Elokapiinan mielenilmaukset ovat ilmeisesti sisältäneet menettelyitä, joita voidaan pitää oikeudettomana (eli kyse on voinut olla sinänsä lain vastaisesta kansalaistottelemattomuudesta, kuten tieliikenteen estämisenä). Voisivatko tällaiset teot tulevaisuudessa tulla rangaistuksi poliisin- tai hälytystoiminnan haittaamisena? Ja jos voisivat, miten asiaa olisi arvioitava perustuslaissakin turvatun mielenosoitusvapauden näkökulmasta. Jatkovalmistelussa voisikin olla hyvä pohtia, voiko ehdotettu rikoslain 16 luvun 3b §:n 2 momentti (ja sen tietynlainen epämääräisyys) olla ongelmallinen perustuslain 13 §:n näkökulmasta.

Tatu Hyttinen
Turun yliopisto